

NINO SPINELLI

Med smelim in preudarnim razvojem turizma

Empirično ugotavljamo, da se interes oz. radovednost javnosti za delo naših gospodarstvenikov, za njihove načrte in snovanja, v zadnjem času povečuje. V sklop razprav o podjetništvu v naši reviji smo tokrat vključili pogovor z Ninom Spinellijem, generalnim direktorjem turističnega podjetja Casino v Portorožu. Nekaj ključnih programov portoroškega turizma, kot so npr. igralnica, letališče, marina, je naš sogovornik s svojimi sodelavci uresničil dobesedno v velikem podjetniškem slogu. Iz razgovora z njim je čutiti prepričljivo zavezanost poklicu, etosu dela v turizmu. Casino je postal sinonim za igralništvo, zabavo, oddih, kopališko zdravljenje, izletništvo in tujski promet sploh. Ustanova je odločujoče sooblikovala infrastrukturno okolje Portoroža in turistično kulturo krajine – manj pa je znano, da je Casino tudi širokosrčen sponzor zdravstvenih in kulturnih ustanov. Življenjska pot Nina Spinellija teče od nekdanjega postojnskega skojevca, odbornika, bančnega delavca do gospodarskega politika v turistični organizaciji Obale, v Gospodarski zbornici Slovenije in Turistični zvezi Jugoslavije.

Z N. Spinellijem sta se pogovarjala dr. Janez Škerjanec in Ivan Hvala, ki je tekst tudi pripravil za objavo.

UREDNIŠTVO: Turizem v Jugoslaviji, v Slovenskem primorju je zagotovo panoga gospodarstva, kjer imamo Slovenci in Jugoslovani komparativne prednosti. Kljub temu v turizmu ne dosegamo takšnih rezultatov, kot na primer naši sosedje (Spodnja Avstrija, Italija-Furlanija-Juljska krajina). Kje so po vašem mnenju ovire, ki preprečujejo tej sestavljeni dejavnosti večje uspehe pri nas?

N. SPINELLI: O turizmu smemo govoriti, če ga najprej uvrstimo na pravo mesto v ekonomiji, tako državni in seveda lokalni, ki mu dejansko pripada. Trdim, da turizem zagotovo niso samo gostinci in hotelirji, ampak je izredno široka pahljača ponudbe, ki pa največkrat ni odvisna od gostinskega delavca. Če je to izhodišče, smemo govoriti, katere so naše slabosti, ki nam jih v vseh povojnih letih v turizmu ni uspelo povsem odpraviti. Na prvem mestu je ponudba v ožjem pomenu besede, sestavljena iz osnovnih turističnih storitev. Že tu, pri ponudbi izdelkov je še veliko možnosti. Marsikdaj po krivici dolžimo trgovino, ki da premalo iztrži iz turizma, od gostov, ki so pri nas na dopustu, izletu, predvsem tedenskem. Za takšne tedenske izlete so kot nalašč vsa naša obmejna področja, slovenska Istra, Slovensko primorje. Zato v naši ponudbi manjka zelo veliko izdelkov. Marsikdaj nimamo turistu kaj ponuditi, kar bi kupil in tako porabil svoj denar. Sosednje države so pri tem bistveno pred nami. Toda zanimivo je, da v svojih trgovinah ne prodajajo samo izdelkov domače industrije, obrti, ampak iz vse Evrope, iz Japonske, Kitaj-

ske itd., zato se moramo odpreti svetu in moramo prodajati tudi izdelke številnih drugih proizvajalcev. Ni pa pomembna le ponudba. V turizmu sta odločilna tudi urejen javni prevoz in PTT storitve. Trdim, da je kakovostna PTT storitev v Portorožu pomembnejša kot v mnogih drugih mestih. Slabost naše panoge je tudi neinterese mladih, da bi se odločali za ta poklic. V zadnjih letih je več znanilk obetavnih sprememb, ni pa še pravega vrednotenja, da je naš poklic enakovreden proizvodnim ali celo intelektualnim poklicem. Pri tem se zavedam, da je delo gostinskega ali hotelirskega, pa tudi turističnega delavca, izredno zahtevno, zato nam tudi moralna podpora veliko pomeni. Ta pa ne sme biti na račun pomanjkljivosti v našem delu. Glejte, vse to govori predvsem o neizkoriščenih možnostih, kar bi moralo biti poudarjeno na naših prihodnjih razpravah.

UREDNIŠTVO: Koliko je organizacija turizma kot sinteza ponudbe – tu mislimo na organizacijo v širšem smislu (organizacija, ki omogoča turistični proizvod) – eden izmed temeljnih vzrokov za slabe rezultate v turizmu?

SPINELLI: V hotelirstvu in predvsem v turizmu najbolj primanjkuje organizatorjev in usmerjevalcev dela. Nekako še dobimo, izoblikujemo dobrega strežnika, natakarja, kuharja, direktorja hotela, primanjkuje pa dobrih direktorjev podjetij, organizatorjev ponudbe, delavcev na razvojnih področjih. Načrtovanje v turizmu je tesno povezano z razvojnimi ambicijami mest, območij, z uveljavljanjem ekonomske, socialne, kulturne identitete kraja, regije. Če smo zelo kritični ali pa tudi ne, lahko ugotovimo, da v Sloveniji, pa tudi v Jugoslaviji, nimamo strategije turističnega razvoja. Tak, nam najbližji koncept bi morali imeti za razvoj Istre. Razvojni koncept Istre mnoge praktike entuziaste že privlači, ni pa še strokovnega skupinskega dela na tej perspektivni temi. Jugoslavija ima s ponudbo svoje jadranske obale izjemne možnosti, zato razvoja turizma ne smemo prepustiti samo turističnim in hotelskim delavcem. Naše možnosti lahko izkoristimo samo z velikimi strokovnimi ambicijami, ki bi združevale kadre iz več panog in dejavnosti. To bi nam omogočilo, da se vključimo v mednarodno delitev dela. Nobenih ocen in številk ne bi ponavljal; samo pogledjmo sosednje države, recimo Italijo, ki je v skupini sedmih najbolj razvitih držav, saj spada med najbolj industrijsko razvite države, vendar turizma ne odrivajo. Tako je treba tudi v Jugoslaviji in Sloveniji tej panogi nameniti več pozornosti.

UREDNIŠTVO: Omenili ste različne vzroke, toda ali ni premalo znanja v tej razvojno perspektivni dejavnosti eden izmed temeljnih vzrokov? Ali smo v strokovnem delu, v študijskih projektih že dosegli raven, da pospešimo turistični razvoj?

N. SPINELLI: Takoj naj povem, da ne poznam veliko resnih študij o razvoju turizma v Jugoslaviji. Imamo veliko strokovnjakov, specialistov pa najbrž ne. To je interdisciplinarna naloga, ki je še na začetku.

UREDNIŠTVO: Kako razmišljate o infrastrukturi mediteranskega turizma, konceptih, programih razvoja?

N. SPINELLI: Obmorski turizem zahteva veliko vlaganj v infrastrukturne objekte in naprave. Vzrok manjšega turističnega prometa je prav nerazvita turistična infrastruktura. Kaj pomeni infrastruktura, ki je neposredno povezana z interesi navtičnega turizma, šele odkrivamo. Pred nekaj leti smo na srečo začeli z gradnjo marin

in obnovo luk. Jugoslovanska obala ponovno pridobiva prednosti. Za to pa bi potrebovali ustrezne študije. Postopoma odkrivamo »infrastrukturo« istrske zgodovine in kulture, istrska mesta.

UREDNIŠTVO: Bivanjske kvalitete, ki bi oživile duhovno kulturo kraja.

N. SPINELLI: Tako, kraja, kajti turist, recimo Anglež, Japonec, naj bi odkrival takšen prestolniški biser naše mestne arhitekture in kulture, kakršen je, žal za prihodnji turizem, dan mestu Piran. Piran v nobenem pomembnem izročilu še ni vključen v turizem. Turista bi zanimal celinski del Istre. Pri tem se srečajo z zelo pomanjkljivo komunalno infrastrukturo, delno s prevozi, tudi z letalskim. Vse to zahteva veliko sredstev, vendar na usmeritve turističnega razvoja ne moremo kar pozabiti. Jadranske ceste moramo zgraditi in povezati. Vključiti se moramo v evropsko cestno omrežje.

UREDNIŠTVO: Če se omejimo na turizem v Portorožu, na njegovo zgodovino, zaledje, nas zanima sedanji razvoj, zlasti pa njegova prihodnost. Ali nam lahko na kratko predstavite uveljavljeno in vašo vizijo razvoja portoroškega turizma?

N. SPINELLI: Na slovenski obali uveljavljamo že dolgo let usklajen turistični razvoj. Med prvimi smo začeli s ponudbo kongresnega turizma, z navtičnim turizmom. Portorož ima velike možnosti v termalnem turizmu. Pozabili smo na preteklost in še vedno pozabljamo, da je bil začetek portoroškega turizma povezan z zdravilnim blatom, s slanico, da je na tej podlagi nastajala tudi infrastruktura. Takšen program dela razvijamo v skladu z materialimi možnostmi, ki pa so preskromne. Premalo je lastnih in še posebno družbenih sredstev. Poudaril bi, da se moramo kot družba vrniti tudi na nekatera izhodišča, ki smo jih že sprejemali v šestdesetih letih, ko smo uveljavili slovensko zasnovo turističnega razvoja. Zamudili smo približno 15 let, ko smo začeli zapostavljati pomen turizma kot paradnega konja v razvoju.

UREDNIŠTVO: Za portoroški turizem je nujno, da se jasneje usmeri, opredeli, kakšen turizem naj razvija.

N. SPINELLI: Sedanja zasnova portoroškega turizma sloni na najboljši tradiciji zdravilišč, izletniškega, posebej še navtičnega turizma in stacionarnega turizma, ki se uveljavlja s kakovostnimi hotelskimi storitvami. Veliko hotelov je bilo zgrajenih že pred 1. svetovno vojno, ne kakšnih velikih hotelov, ampak hotelskih vil, manjših objektov itd. To tradicijo želimo upoštevati, upoštevati pa moramo tudi to, da se je Portorož že med Avstroogrsko uveljavil s t. i. zabavnim turizmom, z velikimi družabnimi prireditvami. Igralnica je bila odprta že leta 1913 in ne šele pred 25. leti. To je tradicija, ki ima v turizmu svojo težo in govori o razvojnih možnostih. V tem okviru smo začeli graditi hotelske in vse druge zmogljivosti, ki jih sicer še ni dovolj, in bi jih še rabili, vendar smo zelo previdni. Posteljne zmogljivosti morajo biti ob morju, zlasti v zalivih in drugod, uravnane z zmogljivostjo okolja. Ob morju je lahko le omejeno število objektov, kopalcev, bark itd. V Portorožu smo ohranili veliko zelenih površin, ki jih npr. ne vidiš ob Azurni obali in pri tem moramo tudi vztrajati. Zadnjih 10–15 let se je zavest o tem bistveno okrepila, potrebna je bila strogost in odločnost, sicer bi pozidali vsa zemljišča. V skladu s sprejetimi programi smo razvijali vse tiste dejavnosti, ki naj bi v prihodnje prispevale, da bo gost

bogato zadovoljil svoje potrebe. Še najmanj imamo razvito trgovino. Mesti Piran in Portorož imata možnosti za bolj razvito trgovino. Spregovoriti želim tudi o ponudbi termalnega turizma, ne le o zdraviliškem turizmu, kajti terme pomenijo tudi kopališko zdravljenje, obenem pa pomenijo tudi resnično pomoč, da utrdiš svoje življenjske funkcije in sprostiš duhovno moč, zato pomenijo tudi aktivnejšo obliko počitnic. Ta program pa je za Portorož premalo, kljub temu da imamo dolgoletno tradicijo. Terme imamo samo v hotelu Palace, lahko pa bi jih imeli v več hotelih. V tem je še nekaj razvojnih možnosti in ena pomembnih prednosti Portoroža, ki jih tudi v propagandne namene premalo izkoriščamo. Poskrbeti moramo za goste, ki jih zanima celoletni program kakovostnih storitev. Zato pa si moramo bolj pomagati s kongresnim turizmom, vikend turizmom, k čemur prispeva tudi ponudba igralništva in vse, kar je z njim nastalo: športni tereni, tenis igrišča, marina, celoletni navtični turizem, kajti uporabniki teh storitev so južni Nemci, Münchenčani, Avstrijci in Italijani iz bližnjih mest.

UREDNIŠTVO: Ali ne bi mogel Portorož postati turistično središče za križarjenje po Sredozemlju?

N. SPINELLI: Ponudba Portoroža in z njim dela naše obale ne more preseči določenega števila gostov, zato ni možnosti za masovni turizem. V perspektivi mora ostati v mejah visoko specializiranega turizma. V tem smo omejeni in ta omejitev naj bo naša razvojna prednost. Poleg tega imamo v Sloveniji veliko specializiranih zdravilišč. Obenem se ne opredeljujemo za preozko razčlenitev naših storitev. Velik pomen pripisujemo drobni trgovini itd. Posteljne zmogljivosti želimo zagotavljati v majhnih objektih, v zasebnih gostiščih, ker Portorož ne prenese več kot dva ali tri nove hotele. V Istri in v turističnih središčih na jugoslovanski obali nas zanima nadaljnja delitev dela, delitev turistične ponudbe.

UREDNIŠTVO: Portorož bi lahko postal turistično središče za najzahtevnejše goste, ki k nam običajno ne prihajajo?

N. SPINELLI: To sta realna možnost in tudi pomembna naloga. Portorož lahko postane izhodiščno mesto, zlasti za neevropske goste. Smo v geografskem središču, od koder lahko gost na zračni liniji 200–300 km izbere za obisk nekatera najpomembnejša mesta: Benetke, Firenze, Rim, Dunaj, Prago, Ljubljano, Zagreb, Dubrovnik. Morju smo najbližji, Dalmacija z otoki pa ima velike razvojne možnosti. Za enodnevne izlete so otoki zelo primerni.

Ko ocenjujemo goste, ali so petični ali manj petični, je pomembno poudariti, da to delamo z veliko mero dostojnosti. Vsak turist je gost, seveda pa se Portorož bori za posebno ali celo izjemno ponudbo in temu ustreznega gosta. Zavedamo pa se, in to poudarjamo, da so zelo petični gosti običajno tudi zahtevnejši. Ni vseeno, kakšen je imidž države, v katero pridejo. V Jugoslaviji se v zadnjih dveh letih s tem ne moremo pohvaliti.

UREDNIŠTVO: Igralnica je s svojim dohodkom že veliko prispevala k razvoju in imidžu turizma v Portorožu. Ali nam lahko predstavite povezave in odnose med igralnico in portoroškim turizmom?

N. SPINELLI: Če ne bi pred desetletji izgradili v Portorožu igralnice, bi jo morali pozneje. Od vsega začetka je to zanimiva ponudba, ki jo je Portorož dobro izkori-

stil. Gostom je popestrila bivanje, omogočila pa je tudi materialno podlago za financiranje turistične infrastrukture. Igralnica ima svoje mesto v portoroškem turizmu. Za del gostov je to velika privlačnost, in med njimi so tudi industrialci, trgovci, iz intelektualnih poklicev, skratka taki, ki imajo denar in se v igralnišvu sprostijo. Med gosti so poleg Italijanov iz bližnjih italijanskih mest tudi Avstrijci, južni Nemci. Privabili smo jih zlasti z navtičnim turizmom.

UREDNIŠTVO: Kaj pa Jugoslovani?

N. SPINELLI: Jugoslovani nimajo vstopa iz dveh razlogov: prvič, ker se igra samo za devize in z devizami doslej praktično ni bilo mogoče razpolagati, in drugič, za dinarje je pri tej inflaciji nemogoče igrati, ker bi morali vsak dan spreminjati vrednost žetonov. Vendar pa Jugoslovani niso prikrajšani. Imajo druge možnosti: loterijo, klasične igre. Loterija ali druge organizacije bodo morda kljub vsemu odprle nekaj igralnic. Take možnosti so že v sosednji Hrvaški. Igrali bodo za dinarje.

Dohodek igralnice ima pomemben delež v turistični panogi. Vračamo ga turizmu. Začeli smo s kongresnim turizmom, raznimi prireditvenimi centri, nadaljevali s športnimi centri, marino, mednarodnim letališčem – prvim take vrste v Jugoslaviji, ki pa ima enake delovne razmere in opravlja vse tiste naloge kot vsa druga letališča. Veliko sredstev smo namenili za ponudbo kulturnih dobrin, od Kopra, preko Krasa, do Pirana. Igralnica ustvarja celovitejšo turistično ponudbo, celo trdimo, da je eden najmočnejših agensov, zastopnikov in posredovalcev celotne dejavnosti. Skratka, igralnica pripelje v Portorož del najboljših gostov.

UREDNIŠTVO: Novi programi portoroškega turizma so se razrasli iz sence častiljivega hotela Palace, simbola začetka in razmaha obmorskega turizma pri nas. Ali ni prekanje o obnovi vzorčna podoba naših otroških bolezni? Ali so predvidena tuja vlaganja in kaj pomenijo za portoroški turizem?

N. SPINELLI: Obnova Palacea je bila na žalost preveč prepuščena majhnemu kolektivu. Zato smo veliko zamudili. Uveljavljen pristop k prenovi, bo že družba pomagala, nas je postavil na trdna tla. Kdo bo prevzel obnovo? Ali bo pri tem sodelovala tudi igralnica ali ne, tega ne bi želel komentirati. Nekateri nas v to silijo. Če je to prav, bomo videli.

UREDNIŠTVO: Nekateri sodijo, da bi v Portorožu nujno potrebovali turističnega direktorja, ki bi povezoval vse institucije, ki služijo turističnemu napredku, in študijski center, ki bi proučeval turistične tokove v svetu?

N. SPINELLI: V Portorožu imamo institucijo, ki se imenuje Obalno-kraška turistična poslovna skupnost, kjer bi morali o tem razpravljati, oblikovati izhodišča, uskladiti programe. Mi ne samo, da nimamo ustreznih ljudi za te naloge v hotelih, nimamo jih tudi v regiji. Nekatera središča so mogoče že pred nami, mi pa že zaostajamo. Formalne institucije imamo, tudi direktorje imamo, poslovno skupnost. Ugotoviti pa moramo, zakaj nimamo dovolj volje, znanja, usmerjevalnih moči. Turizma ni brez osredotočene pobude na nacionalni ravni. Slovenija ni tako veliko področje, da takšnih nalog ne bi reševali na najširši osnovi.

UREDNIŠTVO: V svetu imajo take centre.

N. SPINELLI: Imajo. Običajno ima vsak kraj nekoga, ki je (takoj) navzoč, na voljo, ki pomeni to središče. Na žalost se obračajo kar name, za to pa nisem odgovoren in morda tudi ne pristojen.

Razmišljamo, da bi v Piranu izoblikovali seminarske centre, poletne oziroma letne šole, znanstvene in kulturne institucije. Te naloge so pred nami. Nekoliko več zaupanja imam v prihodnost, ker je v sedanji jugoslovanski vladi naše področje dela boljše zastopano.

UREDNIŠTVO: Ukinjanje solin je postala boleča tema razprav. Čemu se s tem odpovedujemo v razvoju zdraviliškega turizma, ki naj bi bil za Portorož primaren? Ni slanice, blata... in predvsem še česa?

N. SPINELLI: Portorož in okoliški kraji so bili znani po pridobivanju soli. Imeli smo tri velika solinarska polja: Strunjan, Lucija in Sečovelje. Soline v Luciji so bile opuščene takoj po vojni, zato je nastalo veliko močvirje. Pred 15–20 leti smo prevzeli to področje in začeli z navtičnim turizmom, s športnimi centri. V Strunjanu soline še obstajajo in so v perspektivi predvidene kot soline-muzej, prostor, kjer bi predstavili solinarsko dejavnost. Sečoveljske soline moramo ohraniti. Na tem je leto za leto več poudarka, kajti to je velika krajinska in naravna dobrina, ki je v Evropi prava dragotina. Soline ne bodo opuščene, res pa je, da pridobivanje soli ne bo visoko rentabilno. Zato razvijajo več programov. Pospeševati želimo tudi umetno izhlapevanje, razvijati školjkarstvo in izbrane programe, zato ni bojazni za ukinitev teh solin.

UREDNIŠTVO: Razvoj turizma terja urbani prostor s posebno turistično ponudbo. V Portorožu nastaja obsežen sistem pozidav nad hotelom Palace z zasebnimi hišami. Kaj pomenijo za uspešen razvoj turizma? Ali se ta prostor sploh izkorišča za razvoj turizma?

N. SPINELLI: Prostorsko je področje Portoroža in piranske občine izredno občutljivo, celo kočljivo in marsikdaj neprijetno. Brez močnih zavor bi bilo na mah pozidano. To je najlažje, kaj pa potem? Zato je center Portoroža še vedno naravno, neločljivo združen z zeleno dolino, ki jo trudoma vzdržujemo. Ne gradimo, čeprav nas tu in tam, na žalost še preseneti kaka črna gradnja. Zaradi obnove starega Palacea bo nekaj stanovanjskih objektov v neposredni bližini porušениh in danje bo v bližini pripravljena lokacija za nadomestne gradnje. To pa ne pomeni, da se naše ustanove lahko v celoti pohvalijo s svojim delom. Vztrajamo pri zemljiški politiki, ki jo bodo, upam, cenili in upoštevali tudi mladi.

Kakšna je vloga privatnih gostišč? Piranska občina ima več kot 6000 zasebnih postelj za turizem, kar je velika materialna pridobitev za prebivalce in pravi zaklad za turistično gospodarstvo. Toda program gradenj je bil slab. Pozidava je zelo razpršena itd. Največ postelj oddajajo zasebniki. Zato so za nas obetavna tudi zasebna gostišča. Npr., velik del evropskih turističnih objektov v znanih središčih kot so San Remo, Azurna obala, Monte Carlo, imajo v posesti tujci. Zato pa so zasedeni morda po mesec dni v letu. To ne more biti naš program. V piranski občini bomo gradili malo hotelov.

UREDNIŠTVO: Na koncu bi vas vprašali, kakšen je odnos med humano (socialno) ekologijo in turizmom. Znano je, da je Portorož, zlasti s svojim zalivom, zelo občutljiv ekološki prostor za turistično zahtevno ponudbo svojkega slovenskega

mediteranskega turizma. Za vse nas je zanimiva tema o perspektivnem turističnem razvoju Portoroža ter ekološki zmogljivosti ožjega in širšega okolja.

N. SPINELLI: Ne glede na veliko odsotnost ekološke zavesti v šestdesetih letih, ko se je Portorož začel močneje razvijati, smo že poudarjali odnos do narave, do okolja. Ne dopuščam teze, da smo slovensko obalo ekološko že ranili.

Trdim, da je bila na jugoslovanski obali prav v Piranu zgrajena prva in edina prava kanalizacija s čistilno napravo. Lokalni izpusti so v glavnem smotrno in varstveno urejeni. Kako je pri naših sosedih v Italiji, kjer teh naprav ni, je drugo vprašanje, ki pa nas obremenjuje. Morje je ekološko že obremenjeno. Medtem ugotavljamo, da je na italijanski strani povsem drugačna podoba, kar nas mora zlovesče opozarjati. Zlasti nas Slovence, ker se premalo zavedamo, da smo tudi obmorski narod. Mislim pa, da začenjamo z morjem živeti vedno bolj polno in tudi odgovorno.